

OSMANLI DEVLETİNDE VAKIF BÜTÇELERİNE 1030 (H.) YILI MUHASEBE KAYITLARI NEZARETİNDE BİR ÖRNEK*

AN EXAMPLE TO FOUNDATION BUDGETS IN THE OTTOMAN EMPIRE UNDER THE SUPERVISION OF 1030 (H.) ACCOUNTING RECORDS

Araştırma Makalesi
Research Paper

İsmail BEKÇİ**
Ali APALI***

Öz:

Bütçeler, bir faaliyet dönemi için belirlenmiş gelir ve giderlerin gösterildiği mali nitelikli tablolardır. Günümüz kullanım şekli ile olmasa da tarihin çeşitli dönemlerinde de çeşitli birimler tarafından bir planlama aracı olarak kullanılmıştır. Tarihin farklı dönemlerinde Türk Devletleri de bütçeleri kullanmışlardır. Dünya tarihi içinde oldukça uzun bir süre kendinden bahsettiren Osmanlı Devleti de Fatih Nizamnamesi'nden sonra bütçeleri kullanmaya başlamıştır. Bütçe kullanımına ait Osmanlı Devleti'nin gerek merkezi yönetiminde, gerekse taşra yönetimlerinde muhasebe karakterli kayıtlar çeşitli arşiv kaynaklarında bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'nde hesaplama temelli hazırlanan bütçelerin taşrada en çok kullanıldığı müesseselerden biri vakıflardır. Literatürde konusuna, yararlananlarına veya işletilme biçimlerine göre çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulan vakıflara ait bütçe örnekleri bulunmasına rağmen altı asır boyunca geniş bir coğrafyada siyasi, sosyal ve ekonomik olarak hüküm süren Osmanlı Devleti'nin muhasebe kaynaklı arşiv belgelerinin günyüzüne çıkarılması kaçınılmaz bir sorumluluktur. Bu nedenle sadece hicri 1030 yılına ait olan örnek vakıf bütçesinin muhasebe boyutuyla tahlil edilmesi ve tespit edilen sonuçların literatüre kazandırılması bu çalışmanın amacı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Bütçe, Vakıf Bütçesi, Gelir, Gider.

Abstract:

Budgets are financial statements showing the income and expenses determined for an operating period. It has been used as a planning tool by various units also in various periods of history, although not with being today's usage. Turkish States have also used budgets in different periods of history. The Ottoman Empire, which has been mentioned about from itself for a long time in the history of the world, started to use the budgets after the Fatih Regulations. Accounting characterful records regarding budget usage in both central and provincial administrations of the Ottoman Empire, are found in various archive sources. One of the institutions in which the budgets prepared on the basis of calculation were used most in the provinces in the Ottoman Empire, are foundations. In the literature, although there are budget examples of foundations which are subject to various classifications according to their subject,

* Makale Geliş Tarihi: 25.07.2019
Makale Kabul Tarihi: 19.11.2019

** Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, ismailbekci@sdu.edu.tr, orcid.org/000-0002-9861-737X

*** Doç. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Bucak Zeliha Tolunay Uygulamalı Teknoloji ve İşletmecilik Yüksekokulu, Muhasebe ve Finansal Yönetim Bölümü, aapali@mehmetakif.edu.tr.orcid.org/0000-0002-3521-0150

beneficiaries or operating modes, it is an inevitable responsibility to unearth the accounting archive documents of the Ottoman Empire, which reigning politically, socially and economically in a wide geography for six centuries. For this reason, the purpose of this study was to analyze the sample foundation budget which belongs only to the 1030 year of the hegira with the accounting dimension and to bring the determined results to the literature.

Keywords: The Ottoman Empire, Budget, Foundation Budget, Income, Expense.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde tarih boyunca hem merkez hem de taşra müesseselerinde birçok bütçe hazırlanmıştır. Gelir ve gider icmalı şeklinde hazırlanan bütçeler, başta ait olduğu kurum hakkında bilgi vermekle birlikte, içinde bulunduğu döneme ait birçok bilgiye de ulaşılmasında kaynak oluşturmuşlardır. Osmanlı Devleti'nde bütçe hazırlayarak günümüze dolaylı olarak bilgi aktaran sosyal müesseselerin başında ise vakıflar gelmektedir. Vakıf bütçelerinden faaliyette bulunduğu bölgenin sosyo-ekonomisinden, müessese personeline kadar birçok bilgiye ulaşılabilmektedir.

Çalışmaya konu olan vakıf müessesesi, Balkanlarda Gazi Hüsrev Bey tarafından kurulmuştur. Vakfın, Osmanlı Devleti'nde hazırlanan bütçelere örnek olması amacıyla, H. 1030 (M. 1620-1621) yılı bütçesi tahlil edilmiştir. Konu incelenirken, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde yer alan 3620 gömlek no.lu TS.MA.d fon kodlu olan belgenin 0006_00_001 ile 0006_00_004 sıra numaralı belgelerden faydalanılmıştır. Bu sayfaların birincisi kapak olup diğerleri vakfın çeşitli kaynaklardan elde edilen gelirleri ile bu gelirlerin çeşitli birimlerine yapılan giderlerinin kayıtları muhasebe defteri mahiyetindedir.

Defterde muhasebe kayıtlarının yazımı rika ile belirli ölçütlerle gruplandırılarak yapılmıştır. Her gruplandırmada önce kayıt altına alınan gelir ya da gider kalemlerinin toplam ve/veya kalan tutarları verilmiş sonrasında bu tutarları oluşturan gelir ya da gider kalemleri kayıtlanmıştır. Gelir ve gider kalemlerinde önce para birimi, sonrasında ise miktarsal kayıtlar yer almıştır. Belgede yer alan para birimi, bazı yerlerde akçe ile kayıt altına alındığından, herhangi bir para birimi kullanılmayan tutarlar da malların ve hizmetlerin paha anlayışı ile yine akçe para birimi esas alınarak konuya yaklaşılmıştır. Diğer yandan belgede yer alan bazı kalemlerin miktarsal olarak kayıt altına alındığı ve miktar birimi olarak da okka, kıyye, vukıyye gibi ölçü birimlerinin kullanıldığı görülmüştür.

Vakıf bütçeleri ile ilgili çalışmalar Ömer Lütfi Barkan ile başlamış ve konu, o zamandan itibaren çalışılmakla birlikte dönemsal karşılaştırmaların yapılabilmesi ya da aynı vakıfların yıllar itibari ile muhasebe işlemlerinin tahlilinin yapılabilmesi, dönemler itibari ile iktisadi yapıların ve fiyat indexlerinin karşılaştırılabilmesine neden olacaktır. Örneğin, mukataalı arazilerin hangilerinin mültezimlere verildiği, bu mültezimlerin kaç yıllığına bu arazileri ihale yolu ile aldığı, vakıfların muhasebe kayıtları ile ortaya çıkmaktadır. Başka bir örnek verilmesi gerekirse, kiler muhasebesi olarak kabul edilen yani mutfağa alınan ve mutfakta tüketilen zahirenin yıllar itibari ile ya da vakıflar dolayısı ile bölgeler

arasındaki çalışmalara katkı sağlayabileceği gibi fikir oluşmasına da imkan tanımaktadır. Dolayısıyla, bu çalışmada fiyatlar ve diğer unsurların karşılaştırılması kapsam dışında bırakıldığı için sadece Gazi Hüsrev Bey'in vakfının 1030 (H.) yılı muhasebe kayıtlarının tahlili yapılmıştır.

1. OSMANLI DEVLETİNDE VAKIF MUHASEBECİLİĞİ

Allah rızası için zengin kişiler, zümreler veya devlet adamları tarafından ihtiyaç sahiplerine tahsis edilen vakıflar, bir malın kamu hizmetine tahsis edilmesi anlamına gelmektedir. İslamın, yardımlaşma ve zenginin fakire yardımı prensibi ile kurulan vakıfların temeli, Kur'an ve Sünnet'ten hareketle ortaya çıkan "Sadakai Cariye" anlayışı ile vakfeden kişinin hayrının sonsuza kadar devam edeceği anlayışına dayanmaktadır (Sırım, 2017: 184). Vakıf, terim olarak bir malın alınıp satılmayacağı dolayısıyla malın, kişilerin sahipliğinden çıkartılıp, Allah yolunda menfaatinin insanlar için tasadduk edilmesidir. Vakıf, aynı zamanda vakıf akdinin mevzuunu teşkil eden menkul ve gayrimenkul malları da ifade etmektedir (Bayır, 2012: 325). Dolayısıyla, toplumun ihtiyacı olan eğitim, sağlık bayındırlık hizmetleri gibi toplumun ihtiyacı olan konularda faaliyet gösteren vakıflar, genel hukuku içerisinde olduğu için özellikle klasik çağlarda oldukça yaygındı (Öztürk, 2014: 951). Örneğin, XVI. Yüzyıl ortalarındaki tahrirlere dayanarak Anadolu'da kamu gelirlerinin %17'sinin, Rumeli'de de (İstanbul, Bulgaristan'ın güneyi, Makekonya bölgeleri) kamu gelirlerinin %32'sinin vakıflar tarafından kontrol edildiği tespit edilmiştir (Barkan, 1962: 242).

Osmanlı Devleti'nde vakıflar, hukuk düzeni ve muhasebe kontrolü olmak üzere iki esasa dayandırılmıştır. Muhasebe kontrolünde öncelikle vakıfların yıllık dönemler halinde gelir ve giderlerin kayıtları düzenlenir sonrasında ise kayıtların yerelden merkeze aktarılması gibi bir süreç takip edilirdi. Ayrıca, vakıflarda muhasebeyi ilgilendiren hukuksal boyut ise kadılar aracılığı ile yapılan denetim faaliyetleri ile sağlanırdı (Güvemli ve Güvemli, 2016: 9).

Osmanlı Devleti'nin güçlü mali yapısı; merkez maliyesi, tımar sistemi ve vakıflar olmak üzere üç temel unsurdan oluşmaktaydı (Tabakoğlu, 1994: 162). Vakıflar ile ilgili başlıca bilgiler ise genellikle vakfiyeler, şer'iyye sicilleri, mühimmeler, ahkâm ve şikâyet defterleri, tahrir defterleri ve vakıf muhasebe defterlerinde bulunmaktadır (Orbay, 2004: 290).

Çoğunlukla büyük vakıf niteliği taşıyan vakıflar, devlet yönetimindeki kişilerin vakıfları ile İstanbul'da faaliyet gösteren küçük vakıfların muhasebe defterlerine bakıldığında muhasebe işlemlerinin merdiven yöntemi ile tutulduğu görülmektedir. Dolayısıyla sözkonusu bu vakıfların muhasebecileri, merdiven yöntemi'nin esaslarını tam olarak bilen ve uygulayan kâtiplerdi. Diğer yandan Anadolu, Rumeli ve Kıbrıs'ta devlet muhasebesin-

¹ Ayrıntılı bilgi için, Oktay Güvemli vd. (2008), Osmanlı İmparatorluğu'nda 500 Yıl Boyunca Kullanılan Muhasebe Yöntemi: Merdiven Yöntemi, Ankara.

den emekli olan muhasebecilerin desteği ile kısmen bazı vakıflarda merdiven yönteminin kullanıldığı bilinmektedir (Taş vd. 2014: 115). Ancak, Devlet muhasebesinde kullanılan merdiven yönteminin vakıf muhasebesinde kullanımı bir istisna teşkil eder (Güvemli ve Güvemli, 2016: 9).

Bu bağlamda vakıf muhasebe defterleri, vakıfların her türlü işlemlerinin kaydedildiği defterlerdir (Durmuş ve Bektaş, 2017: 197). Ancak bu defterler, çoğunlukla gelişmiş muhasebe yöntemlerinin kullanıldığı defterler değildir. Daha çok basit muhasebe usullerinin kullanımı ile hazırlanmışlardır. Söz konusu bu defterler, vakfın amacı doğrultusunda gelirlerin bir tarafa, giderlerin ise diğer tarafa sıralandığı defterlerdir (Taş vd. 2014: 115). Bununla birlikte, vakıfların gelir ve giderlerini “vakıf bilançoları” olarak değerlendirmek yerinde olacaktır (Arslanboğa, 2015:227). Bu bilançoların genelinde cari hesap dönemindeki toplam gelir, cari dönemin gelirleri ve eğer varsa önceki dönemde devreden fazlanın toplamından oluşmaktadır. Cari dönemin giderleri ise cari dönemin giderleri ve eğer varsa hesap dönemi sonunda gelecek yıla devredecek olan fazla ile dengelenir. Söz konusu muhasebe defterlerindeki hesap kalemleri, vakıfların gelir ve gider kalemlerinin çeşitliliği ve farkındalıklarına göre değişebilmektedir. Bazı vakıf defterlerinin sonunda ayrıntılı bir kiler hesabı tutulmakta ve bu tutulan kayıtlara “muhasebe-i gallet” adı verilmektedir. Buradaki “gallet” hesabı, aynı olarak toplanan gelirler için aynı bir hesap defteri mahiyetindedir (Orbay, 2004: 292).

Vakıf bilançoları, vakıflarda yer alan gelirlerin mülklerin sayısı ve mahiyetine ilişkin bilgileri ortaya koyan kaynaklar arasındadır. Bu bilançolar, giderlerde meydana gelen değişikliklerin zaman içerisinde vakfın faaliyet alanlarının nicelik ve nitelik olarak değişip değişmediğinin ipuçlarını vermektedir (Arslanboğa, 2015:227).

Vakıf muhasebe defterlerindeki kayıtlarda, önce gelirlere (asl-ı mal) daha sonra ise giderlere (vuzi’ a min zalik) yer verildiği görülmektedir. Gelirler arasında önceki dönemlerden devreden bakiyeler bulunmakta ise de bu bakiyeler “*geçmiş yıllardan devreden tutar*” olarak kayıt altına alınmıştır. Aynı şekilde, içinde bulunulan yılda harcanmayan bir gelir var ise o da “*bir sonraki yıla devreden tutar*” olarak kayıtlarda yer almıştır. Vakıf muhasebe kayıtlarında, bir sonraki yıla devreden bir gelirin tespiti, gelirlerden giderlerin çıkarılması sonucu ortaya çıkmıştır.

Vakıfların kuruluşundan itibaren gelir ve giderlerini takip eden muhasebecilerin varlığını vakıf muhasebe kayıtlarından anlamak mümkündür. Vakfın büyüklüğüne göre bazen tek bir muhasebeci ve/veya tahsildar görev alırken bazen de geliri ve gideri kayıt altına alan muhasebeci ile birlikte vakfın çeşitli birimlerinin muhasebelerini veya gelir ve zekâtlarını tahsil eden tahsildarların varlığına dair kayıtlar bulunmaktadır. Vakıflarda muhasebecilerin görevleri arasında genellikle gelir ve gider takibi yer almakta iken, denetim işi kadınlara bırakılmıştır. Denetim işini yapan kadınlara vakıflarda gerekli ücretler ödendiği gibi gerekli itibar da gösterilmiştir. Gider kayıtları arasında sırf kadınlara sunulmak üzere bir harcama kaleminin yer aldığı da görülmektedir.

Vakıfların bahsedilen muhasebe işlerini yerine getiren muhasebeci, tahsildar ve kadiya ait harcama kalemleri başta olmak üzere vakıfların gelirlerine ve giderlerine ait defterin çözümlemesi ise çalışmanın devam eden kısımda yapılmıştır.

2. VAKIF BÜTÇESİ (GELİRLERİ VE GİDERLERİ)

Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki en büyük eserleri, islam geleneği ile de uyumlu olarak kurulmuş olan vakıflar olmuştur. Devletin hâkimiyeti altına giren bölgelerde öncelikli yapılan işler vakıf işleri olmuştur (Bayır, 2012: 325). Bosna Hersek'in de devlet topraklarına katılmasından (1463) kısa süre sonra imar ve iskân politikaları doğrultusunda vakıflar kurulmaya başlanmıştır.

Bosna Hersek'te vakıf faaliyetlerine, 15. yüzyılın ortalarında yeri bizzat Bosna Sancakbeyi İshakoğlu Gazi İsa Bey'in belirleyerek faaliyete geçirilen vakıflar ile başlanmıştır. Halefi sancak beyleri, ileri gelen devlet adamları ve varlıklı esnaf tarafından kurulan vakıflar ile geliştirilen vakıf kültürü, 16. yüzyılın otuzlu yıllarında Gazi Hüsrev Bey'in yaptırdığı vakıflar ile altın çağını yaşamıştır (Oruç, 2012: 67).

Gazi Hüsrev Bey (1480-1541), anne tarafından Sultan II. Beyazıtın torunu olup, I. Süleyman döneminde Bosna'da uzun süre Sancak Beyliği (1521) yapmış bir devlet adamıdır. Toplam 17 yıl Sancak Beyi olarak sancak sınırlarını genişletmiştir. İsa Beyden sonra Saraybosna'nın ikinci kurucusu olarak kabul edilen Gazi Hüsrev Bey, İslamiyetin yayılmasında önemli rol oynayan eserler yaptırmıştır (www.bosnahersek.ba). Bu eserlerin başında külliye şeklinde olan Gazi Hüsrev Bey Vakfı gelmektedir. Vakfın kuruluş tarihi olarak külliye camii'nin kapısında 937 (1530-31), medrese kapısında ise 944 (1537-38) tarihleri bulunmaktadır. Vakfa, Kanuni Sultan Süleyman, 940 yılında temlikhane ile Gazi Hüsrev Bey'e geniş araziler bağışlamış, cami ile külliyenin çeşitli binaları için vakfiyeler düzenlenmiştir (Eyice, 1996: 454). İşte bu şekilde önemli olan Gazi Hüsrev Bey vakfiyesinin muhasebe defterinin çözümlenmesi aşağıda yapılarak ilgi duyan çevrelerin bilgilerine sunulmaya çalışılmıştır.

Muhasebe defterinin kayıt altına alınan ve çalışmaya konu olan dönemi (1 Muharrem 1030 (H) ile 29 Zilhicce 1030 (H.))² tarihleri arası olup kayıt altına alan Kâtip Ali Çelebi (muhasebeci) iken Mütevellî Derviş Efendi zamanında, Hafız Sinan Çelebi bin Hüseyin Efendi tarafından zabt edilmiştir. Defterin içerisinde Saray-Bosna'daki Hüsrev Bey Evkafı'nın önceki sene muhasebe bakıyyesi ve diğer hesapları ile birlikte gelir ve gider muhasebelerinin yanı sıra Saray'daki çiftlik, kervansaray, hamam ve dükkânların gelirleri, mezkûr vakfın ve Saray'daki cami-i şerif ile imaretinin giderlerinin muhasebe kayıtları yer almaktadır. Bu bilgilerin yer aldığı belgedeki açılış kaydı transkripsiyonu şu şekildedir; *"Muhasebe-i mahsulat ve ihracat an evkaf-ı Hüsrev Bey el-merhum der Saray-Bosna an mahsul-ı çiftlik ve karbansaray ve hamam ve dekakin ve mukataat-ı haraç der Saray*

² Hicri takvimde 1 Muharrem 1030 tarihi, miladi takvimde 26 Kasım 1620 tarihine, yine hicri takvimdeki 29 Zilhicce 1030 tarihi ise 14 Kasım 1621 tarihine rastlamaktadır. Bu iki tarih arasındaki zaman dilimi yaklaşık muhasebe dilindeki bir dönem diye kabul edilen yaklaşık bir yıla isabet etmektedir.

ma'a mahsul-ı hamam ve karbansaray ve dekakin der kasaba-i Bojagaan evkaf-ı mezbure ve ihracat-ı cami-i şerif ve imaret-i mersum el-mezbur der Saray an gurre-i Muharremü'l-Haram sene 1030 ila gaye-i Zilhicce sene-i mezbure ma'a mahsul-ı bakıyye-i muhasebe-i maziyye ve gayrihu ki, ber vech-i müdahale zabt-şod an evkaf-ı mezkureder zaman-ı Der- viş Efendi el-mütevelli ve be-marifet-i Sinan Çelebi ibn-i Hüseyin Efendi el-hafız ve be- kalem-i Ali Çelebi el-katib"³

Defterde geçmiş yılın (geçmiş yıllardan devreden tutar) muhasebe bakiyesi ve sermayenin 2.455.190 (akçe) olduğu "Asl-ı mal ma'a bakıyye-i muhasebe-i maziyye 2455190" ifadesinden anlaşılmaktadır. Ayrıca içinde bulunulan ve önceki yılın gelir ve giderinden kalan tutarın 715.106 (akçe) olduğu ve gelecek yılın muhasebesine de (bir sonraki yıla devreden tutar) 476.172 (akçe)'lik bir tutarın aktarıldığı "(Minhâ muhasebe-i) sabık ma'a zimemha ki, der muhasebe-i maziyye nemûden-bûd 715106" ve "Minha muhasebe-i lâhik 476172" ifadelerinde yer almıştır. Ayrıca belgede "Minhâ mal-ı mevkuf bi'l-asl 1263912" ifadesi ile geçmiş yıllardan ve içinde bulunan yılın gelirlerinin toplam tutarı yani tam tercümesi ile asıl vakfedilen malın 1.263.912 (akçe) olarak kayıt altına alındığı görülmüştür.

2.1. Vakıf Gelir Kayıtlarının Tahlili

Asıl vakfedilen mal (Minhâ mal-ı mevkuf bi'l-asl) dökümleri emlak bahası 27.000 (Minhâbaha-yı Emlak 27000), Gelir getirmeyen mallar (Minhâ mal-ı gayr-ı merbuh 611552) ve gelir getiren mallar 625.360 (Minhâmal-ı merbuh haliya 625360) şeklinde kayıt altına alınmıştır. Vakfın gelirleri ile ilgili olarak da "An i'l-mahsulat 476172" şeklinde kayıt tespit edilmiştir. Ayrıca, sözkonusu belgede bu üç farklı gelirin toplamı da 1263912 şeklinde kaydedilmiştir. Belgede, gelirler sırasıyla aşağıdaki tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Evkafa Ait 1030 (H) Yıllı Gelirleri

Gelir çeşidi	Tutar
An mahsul-ı bakıyye-i çiftlik-ı kurbâd-aynaan tahvil-i muslikethüda an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	141000
An mahsul-ı bakıyye-i çiftlik-i adoluk? Der uhde-i ahmed bey el-hacan gurre-i muharremü'l-haram sene 1030	43040
An mahsul-ı bakıyye-i çiftik kujulova der uhde-i hasan kethüda cabi-i çiftlik-i mezbur an vacib-i sene 1028	56211
An mahsul-ı icare-i dekakin der saray, be-zabt-ı veli bin mehmed el-hac der saray an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i minh	77225
An mahsul-ı mal-ı merbuh an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	62536
An mahsul-ı karbansaray der uhde-i mahmud çelebi an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	48000

³ Saray-Bosna'daki Hüsrev Bey evkafının önceki sene muhasebe bakıyyesi ve diğer hesapları ile birlikte gelir ve gider muhasebesi, Saray'daki çiftlik, kervansaray, hamam ve dükkânlar ve haraç mukataaları gelirleri ile Bojaga'daki hamam, kervansaray ve dükkânların gelirleri, mezkûr vakfın ve Saray'daki cami-i şerif ile imaretin giderleri, 01 muharrem sene 1030 ila 29 zilhicce sene 1030 ki, Mütevelli Derviş efendi zamanında, Hafız Sinan Çelebi bin Hüseyin Efendi tarafından müdahale ile zabt edilerek, Kâtip Ali çelebi tarafından defter edilmiştir.

Tablo 1'in Devamı: Evkafa Ait 1030 (H) Yılı Gelirleri

An mahsul-i icare-i hamam der saray be-zabt-ı mustafa hamamcı? An gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	14800
An mahsul-i icare-i asiyabder saray der uhde-i miłos zimmi an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	6850
An mahsul-i mukataa'yı zemin der kurb-ı Őehr-i muŐtanice? An gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	670
An mahsul-i mukataa'yı zemin an zevaid-i hamam-ı vakıf-el-merhum an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	240
An mahsul-i mukataa-yı haneha der kurb-ı Őehr-i malaĥka? An gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	620
An mahsul-i mukataa-yı hane-i sa'âtġan gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	120
An mahsul-i mukataa-yı zemin der kurb-ı cami-i iskender kethüda an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbur	160
An mahsul-i mukataa-yı zemin der kurb-ı cami-i ĥıkırıkçı? An gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbur	10
An mahsul-i mukataa-yı zemin an zevaid-i medrese-i vakıf an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	40
An mahsul-i peksimet-i kendüman yed-i mustafa aġa anbarı an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbur	1200
Anbari mustafa aġa uhdesinde olan pirińĥ/buġday peksimet-i küdüman an hasılatı, 1 muharrem sene 1030 ila 29 zilhicce sene 1030	1200
An mahsul-i kepekan-dakik-i nan-ı imaret an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	600
An mahsul-i mukataa-yı karġz-i karbansaray-ı siyavuş paşa el-merhum an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbur	400
An mahsul-i icare-i hane der kurb-ı hane an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	2880
An mahsul-i nafaka-yı eczâ-hân der cami-i Şerif ve türbean gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	450
An mahsul-i icare-i muaccele-i dükkân-ı ahmed paşa an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	800
An mahsul-i icare-i hamam el-vaki der kasaba-yı pojagaan evkaf-ı mezbure an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce	370
An mahsul-i icare-i hücurât-ı yahudiyan der saray an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbur	6720
An mahsul-i icare-i muaccele-i dükkân-ı elhac ferhad-zade osman ĥelebi an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbur	1000
An mahsul-i mukataa-yı zemin nam-ı diġer bostan der kurb-ı cami-i Şerif-i merhum-el-mezbur an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce	5
An mahsul-i mukataa-yı zemin nam-ı diġer bostan der kurb-ı cami-i Şerif-i merhum-el-mezbur an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce	5
An mahsul-i hurda-i kurşun an mühimmat-ı vakf-i mezbur zaid-Şod an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbur	220
Toplam	467372

Kaynak: BOA, TS.MA.d, 360.

Çözümlemesi yapılan defterde, vakfın geliri olarak öncelikle mukataa gelirleri kayıtlanmıştır. Mukataa gelirleri, hakim olunan ülke topraklarının muhtelif bölgelerinde vakfa tahsis edilen, köy ve kasabaların çeşitli gelirlerinin tahsilatının vakfın kontrolünde mütezimlere ihale yolu ile satışı sonrasında ortaya çıkan vergi bölgeleri veya birimleridir (Barkan, 1971: 113-114). Mukataa gelirleri arasında ilk olarak Musli Kethüda tarafından hazineye verilen Kurbad Ayna Çiftliğinden gelen 1 Muharrem 1030 - 29 Zilhicce 1030, 141.000 (akçe)'lik tutar kayıt altına alınmış ve devam eden kayıtlarda bütün gelirler tek tek gösterilmiştir. Bunlar sırasıyla; El hac Ahmed Bey uhdesinde olan Adoluk çiftliğinden gelen hasılat (1 Muharrem 1030) 43.040 akçe, Çiftlik Cabisi Hasan Kethüda'nın uhdesinde olan Kurujulova Çiftliği'nin daha önceki hasılat bakıyesi olan (1028 senesi için), 56.211 akçe, Saray'da Veli bin Mehmed tarafından zabt edilen dükkânların kira hasılatı (1 Muharrem 1030-29 Zilhicce 1030) 77.225 akçe, gelir getiren malların hasılatı, (1 Muharrem 1030-29 Zilhicce 1030) 62.536 akçe, Mahmud Çelebi uhdesinde olan kervansarayın geliri, (1 Muharrem 1030-29 Zilhicce 1030) 48.000 akçe, Saray'da Mustafa hamamcı uhdesinde olan hamamın kira hasılatı, (1 Muharrem 1030-29 Zilhicce 1030) 14.800 kuruş, Saray'da Miloş Zımmi uhdesinde olan değirmenin kira hasılatı, (1 Muharrem 1030-29 Zilhicce 1030) 6.850 akçe, Muştaniçe nehri yakınlarında bulunan zemin mukataası⁴ hasılatı, (1 Muharrem 1030-29 Zilhicce 1030) 670 akçe, Vakıf el merhuma (Hüsrev Bey'e) ait hamam fazlası olan zemin mukataasının hasılatı (1 Muharrem 1030-29 Zilhicce 1030) 240 akçe, Malaçka Nehri yakınlarındaki hanelerin Mukataa hasılatı (1 Muharrem 1030-29 Zilhicce 1030) 620 akçe, Saatçi hanesi mukataasının hasılatı, (1 Muharrem 1030-29 Zilhicce 1030), 120 akçe, İskender Kethüda Camii yakınlarındaki zemin mukataasının hasılatı, (1 Muharrem 1030-29 Zilhicce 1030) 160 akçe, Çıkrıkçı Camii yakınlarındaki zemin mukataasının mahsulü, (1 Muharrem 1030-29 Zilhicce 1030) 10 akçe, Hüsrev Bey Medresesi fazlalığından olan zemin mukataası hasılatı, (1 Muharrem 1030-29 Zilhicce 1030) 40 akçe, İmaret ekmeği ununun kepeğine ait hasılat, (1 Muharrem 1030-29 Zilhicce 1030) 600 akçe, Siyavuş Paşa kervansarayına ait suyolları mukataasının hasılatı, (1 Muharrem 1030-29 Zilhicce 1030) 400 akçe, Hanenin kira hasılatı, (1 Muharrem 1030-29 Zilhicce 1030) 2880 akçe, Cami ve Türbede cüz okuyanların nafakaları hasılatı, (1 Muharrem 1030-29 Zilhicce 1030) 450 akçe, Ahmed Paşa dükkânının peşin kira bedeli, (1 Muharrem 1030-29 Zilhicce 1030) 800 akçe, Pojaga kasabasında evkaf malından olan hamamın kira bedeli, (1 Muharrem 1030-29 Zilhicce 1030) 370 akçe, Ferhadzade Osman Çelebi dükkânının muaccele kirasının bedeli, (1 Muharrem 1030-29 Zilhicce 1030) 1.000 akçe, Saray'da bulunan Yahudi hücrelerinin kira bedeli, (1 Muharrem 1030-29 Zilhicce 1030) 6.720 akçe, Cami-i Şerif yakınındaki zemin (bostan)'ın mukataa gelirleri, (1 Muharrem 1030-29 Zilhicce 1030) 5 akçe, Cami-i Şerif yakınındaki zemin (bostan)'ın mukataa gelirleri,

⁴ Mukataa kelimesi, bir maliye hukuku terimi olup İslam tarihinde değişik süreçlerden geçmiştir. Mülkiyeti devlete veya şahıslara ait olmasına rağmen belirli şartlarla kamu ya da şahıslara kiralanması durumlarına zemin mukataası denilmiştir. Mukataa kelimesinin vakıflarda kullanımı ise, uzun süreli kiralama ile arsası üzerinde ağaç dikilmesine ve bina yapılmasına izin verilen vakıf türleridir (Genç, 2013: 132).

(1 Muharrem 1030-29 Zilhicce 1030) 5 akçe, vakıf mühimmatından artan kurşunların hurda bedeli, (1 Muharrem 1030-29 Zilhicce 1030) 220 akçedir.

Muhasebe defterinde gösterildiği üzere önceki yılın muhasebesiyle birlikte şahıslardan alacakların bakiyesi, (1030 senesi için) 456.779 (akçe) olup, bu tutar, “*An mahsul-ı bakaya ki, der bâlâder zimem-i nâs der muhasebe işaret-şod ma’a bazı ez-muhasebe-i sabık an vacib-i sene 1030 456779*” şeklinde kayıt altına alınmıştır. Belgenin devam eden kısımda ise alacakların kaydı tutulmuştur. Bu durum aşağıdaki Tablo 2’de görüldüğü gibidir.

Tablo 2: Vakıf Gelirlerinden 1030 ve Önceki Yıllardan Alacaklarının Kalanı

Gelir çeşidi	Tutar
Der zimmet-i receb ağa cabi-i çiftlik kurbad-ayna an vacib-i sene 1018	63380
Der zimmet-i mahmud cabi-i çiftlik-i kuzulova an vacib-i sene 1018	600
Der zimmet-i reaya-yı çiftlik-i kuzulova an mahsul an vacib-i sene 1017	68000
Der zimmet-i elhac hasan ve musli? Çelebi an bakaya-yı icare-i dekakin an vacib-i sene (boş)	17000
Der zimmet-i mehmed voyvoda an kıst-e'l-yevm-i karban-saray an vacib-i sene	4600
Der zimmet-i erbab-ı dekakin an icare-i bakaya-yı dekakin an vacib-i sene	7000
Der zimmet-i kılavuzzade mehmed çavuş	4300
Der zimmet-i abdi ağa cabi-i çiftlik-i idnoluka an vacib-i sene	9546
Der zimmet-i musli kethüda cabi-i çiftlik-i kuzmalaranya? An vacib-i sene	59000
Der zimmet-i ahmed bey cabi-i çiftlik-i idnoluka an vacib-i sene	24960
Der zimmet-i abdi ağa cabi-i çiftlik kuzul-ova an vacib-i sene	33789
Der zimmet-i çiftlik-i kozmeşe der kurb-ı kaza-yı siroz an vacib fi 1029-1030	70000
Der zimmet-i mehmed hamamî? Der kasaba-yı poğağa?an kıst-el-yevm baki-mande	1000
Der zimmet-i el-hac hürrem ma’a veli an mukataa-yı zemin an vacib-i sene	120
Der zimmet-i ahmed bin dur ali an mukataa-yı zemin an vacib-i sene	80
Der uhde-i el-hac salih an mukataa-yı zemin	150
Der uhde-i derviş an mukataa-yı zemin	25
Der uhde-i feridun?an mukataa-yı zemin der kurb-ı nehr-i malasiye? An vacib-i sene	400
An bakaya-ı bazı mâl-ı merbûh an vacib-i sene	17012
An bakaya-yı icare-i dekakin-i saray	60000
An baha-yı kaliçeha ki bera-yı cami-i şerif hazende?-şod	12000
An bakaya-yı hamam ve asiyab der saray	3807
An mukataa-yı zemin der kurb-ı cami-i şerif-i hoca durak	10
Toplam	456779

Kaynak: BOA, TS.MA.d, 360.

Tablo 2, evkafa ait gelirlerden 1030 yılının ve bu yıl öncesinde tahsil edilememiş alacakları göstermektedir. Geçmiş yıllardan gelen gelirlerden ikisi 1018 yılına ait olan Kurbad-abad Çiftliği cabisi Receb Ağa'dan olan 63.380 akçe ve Kuzulova Çiftliği cabisi Mahmud'dan 600 akçelik alacaklardır. Diğer yandan 1030 yılına ait olan alacaklar ise şu şekilde sıralanmıştır; Kuzulova Çiftliği reayasından 68.000 akçe, Elhac hasan ve Musli'nin dükkân kiralari bedelinden kalan bakiye 17.000 akçe, Mehmed voyvoda'dan kervansarayın bir günlük geliri karşılığı alınacak olan bedel 4.600 akçe, dükkân kiracılarından dükkânların kira bakayasından kalan miktar 7000 akçe, Kılavuzzade Mehmed Çavuş'tan olan alacak 4.300 akçe, İdnoluka çiftliği cabisi Abdi Ağa'dan olan alacak 9046 akçe, Kuzmalaranya çiftliği cabisi Muslu Kethüdadan olan alacak 59000 akçe, İdnoluka çiftliği cabisi Ahmed Bey'den alacak, 24960 akçe, Kuzulova çiftliği cabisi Abdi Ağa'dan olan alacak, 33.789 akçedir. Ayrıca hem 1029 hem de 1030 yılı için Siroz kazası yakınlarındaki Kozmeeşe çiftliğinden alınacak meblağ ise, 70.000 akçe olarak yüksek bir tutarla kayıtlanmıştır. Tablo 2'nin devam eden kısmında Pojaga kasabalı Hamamcı Mehmed'den çalışmadığı günler için alınacak olan alacak miktarı, 1.000 akçe, Hürrem ve Veli'den zemin mukataası bedeli olarak alınacak meblağ, 120 akçe, Ahmed Bin Durali'den zemin mukataası olarak alınacak meblağ, 80 akçe, El-hac Salih uhdesinde olan zemin mukataası, 150 akçe, Derviş uhdesinde olan zemin mukataası 25 akçe, Malasiye nehri yakınlarında bulunan ve Geridun uhdesinde bulunan zemin mukataasından olan alacak, 400 akçe, Bazı gelir getiren malların bakayası, 17.012 akçe, Saray'da bulunan dükkânların kira bakayası, 60.000 akçe, Cami-i Şerif'te serilecek halıların bahası 12.000 akçe, Saraydaki hamam ve değirmen bakayaları, 3.807 akçe, Hoca Durak Cami-i şerifi yanındaki zemin mukataası, 10 akçe olarak kayıtlanmıştır.

2.2. Vakıf Gider Kayıtlarının Tahliili

Belgenin bundan sonraki kısımları giderlerine ait olan kayıtlardır. Bu giderlerin öncelikle toplam giderleri "*Vuzia-min-zâlik 481695*", ifadesi ile 481.695 (akçe) olarak kayıtlanmıştır. Toplam giderler içindeki vakıf bünyesinde görev yapanlara ödenen maaş/yevmiyelerin toplamı ise devam eden kısımda ise "*El-Vezaiif 153720*" ifadesi ile 153.720 (akçe) olarak verilmiştir. Vakıf personeline ödenen ücretler de kendi arasında sınıflandırılmıştır. Bunlardan birincisi en fazla maaş alanlara yönelik kayıtlar olarak personel ücretlerinin kayıtları tablo 3'te gösterilmiş ve sadece "66960" tutarı kayıt altına alındığı tespit edilmiştir.

Tablo 3: Vakıf Personeline Ödenen Ücretler

Gider yeri	Günlük	Toplam
Mevacib-i hazret-i mir-i miran-ı bosna bi-cümletihî nezaret-i evkaf-ı mezbure an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030	Fi yevm 1	360
Mevacib-i hazret-i efendi, kadı-yı saray bi-cümletihî nezaret-i evkaf-ı mezbure an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030	Fi yevm 1	360
Mevacib-i hazret-i abdulvahab efendi el-müdir? An gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 50	18000
Mevacib-i derviş efendi el-mütevelli an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure,	Fi yevm 30	10800
Mevacib-i eczâ-hân der cami-i şerif, an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	-	14400
Mevacib-i eczâ-hânder türbe fi eyyâm-ı cumâhâ, an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	-	2880
Mevacib-i meşayihûn der cami-i şerif, an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce	-	1800
Mevacib-i mukayyid-i medrese an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce	Fi yevm 4	1440
Mevacib-i dânişmendân der medrese, an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i minh, neferen 10	Fi yevm 2	7200
Mevacib-i bevfab-ı medrese an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 2	720
Mevacib-i muslihiddin şeyh hane-ihane-kâh an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 20,	7200
Mevacib-i sofiyûn hane hane-kâh an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure, neferen 15	Fi beher şehri 10,	1800

Kaynak: BOA, TS.MA.d, 360.

Tablo 3'te vakıf hizmetinde görev alan çeşitli kademelerdeki kişilere ödenen personel ücretlerinin kayıtları yer almaktadır. Kayıtlara göre ilk olarak bahsi geçen evkafın nazırı olan Bosna Beylerbeyi'nin ücretinin günlük 1 akçeden yıllık 360 (akçe) olduğu kayıtlanmıştır. Belgede sadece beylerbeyine değil, bahsedilen evkafın nazırı olan saray kadısının geliri-nin de aynı şekilde günlük 1 akçeden yıllık 360 (akçe) olduğu anlaşılmaktadır. Devam eden kayıta 1 Muharrem 1030 - 29 Zilhicce 1030 arasındaki bir yıllık süreyi kapsayan dönemde Müdür Abdülvahab Efendi'ye günlüğü 50 akçeden yıllık 18000 (akçe) ücret ödendiği kayıtlanmıştır. Müdülden sonra vakıf için görev yapan bir alt pozisyonda Mütevelli Derviş Efendi'nin gelirinin yine aynı tarihler için günlüğü 30 akçeden yıllık 10.800 (akçe) olduğu yer almıştır. Belgede yer alan kayıtlara göre daha önceden bahsedilen üst düzey yönetici ve deneticilerinin yanı sıra din görevlilerine de vakıf gelirlerinden ödemeler yapılmıştır. Bunlar arasında Cami-i Şerif'te cüz okuyanlara (1 Muharrem-29 Zilhicce 1030 döneminde) 14.400 (akçe), yine aynı işi yapan ancak sadece Cuma geceleri türbede cüz okuyanlara 2880 (akçe) ödenmiştir. Diğer yandan cami-i şerif şeyhlerine aynı tarihler arasında yıllık 1800 (akçe) ödemedi bahsedilmiştir. Belgeye göre din görevlilerinin yanında medresenin idari işler başta olmak üzere diğer işlerini yapan çalışanlara da bazı ödemeler yapılmaktaydı. Medrese

mukayyidine (kayıt eden, kâtip, muhasebeci) günlük 4 akçeden yıllık 1440 akçe, medrese danışmendlerine (kadı stajyeri) (10 kişi) günlük 2 (akçe)den, yıllık 7200 (akçe), medrese bevvalarına (kapıcı) yine günlük 2'den yıllık 720 ödendiği kayıtlardan anlaşılmaktadır. Son olarak Muslihiddin şeyh kane-kah'ın geliri günlük 20'den yıllık 7200 iken, Sofiyun (tarşkat mensubu, manevi kamalat için çalışan) (15 kişi) ücretleri ise aylık 10, yıllık ise 1800 (akçe)'ye isabet etmektedir.

Belgenin devam eden kısmında vakıf cemaatine ödenen personel ücretlerine ait bilgiler yer almıştır. Kayıtlarda mezkûr cemaatin maaşlarının toplamı “*Be-Cihet-i Mevacib-i Cemaat-i Mezkûrin 37440*” şeklindeki ifade ile 37.440 (akçe) olarak belirlenmiştir. Aşağıdaki Tablo 4'te evkafta görevli cemaate ödenen ücretleri göstermektedir.

Tablo 4: Mezkûr Cemaatin Maaş Ödemeleri

Gider yeri	Günlük	Tutar
Mevacib-i mehmed efendi el-hatib an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm8	2880
Mevacib-i mustafa çelebi bi-cümletihî salavatiyye an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm5	1800
Mevacib-i mustafa efendi el-imam an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 6	2160
Mevacib-i mustafa efendi bi-cümletihî salavatiyyean gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 5	1800
Mevacib-i sinan çelebi, sermahzen ma'a hazine-i öşr, an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm7	2520
Mevacib-i şeyh mustafa efendi bi-cümletihî yasin-i şerif ve amme ve tebareke an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm9	3240
Mevacib-i mustafa efendi bi-cümletihî hafız-ı kütüb, an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm3	1080
Mevacib-i ömer çelebi hafız, 1 muharrem 1030 ila 29 zilhicce 1030	Fi yevm 3	1080
Mevacib-i mehmed çelebi, hafız, 1 muharrem 1030 ila 29 zilhicce 1030	Fi yevm 3	1080
Mevacib-i mustafa efendi hafız, 1 muharrem 1030 ila 29 zilhicce 1030	Fi yevm 3	1080
Mevacib-i hasan çelebi hafız, an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 3	1080
Mevacib-i muharrem efendi muallim, an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 5	1800
Mevacib-i hasan çelebi halife-i mekteb an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 2	720
Mevacib-i mehmed çelebi el-müezzin, an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 4	1440
Mevacib-i mustafa çelebi el-müezzin, an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 4	1440
Mevacib-i emrah halife-i salâ-hân an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 1	360

Tablo 4'ün Devamı: Mezkûr Cemaatin Maaş Ödemeleri

Mevacib-i mahmud çelebi na'at-hân an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 3	1080
Mevacib-i mahmud çelebi el-muarrif an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 2	720
Mevacib-i el-hac derviş noktacı? An gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 1	360
Mevacib-i el-hacbilal kayyum, an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 3	1080
Mevacib-i mehmed kayyum-ı cami-i şerif, an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 3	1080
Mevacib-i el-hac hasan çerağî, an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 3	1080
Mevacib-i piri meremmâtîan gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 4	1440
Mevacib-i mehmed şadırvânî an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 2	720
Mevacib-i el-hac bilal ma'a mehmed bevaban-ı harem-i cami-i şerif an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 3	1080
Mevacib-i misafir müezzin an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 2	720
Mevacib-i misafir hafız an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 2	720
Mevacib-i emir efendi temcîd-hân an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 3	1080
Mevacib-i ibrahim hızır duagûy an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 1	360
Toplam		37080

Kaynak: BOA, TS.MA.d, 360.

Belgeden hareketle oluşturulan tablo 4'e göre, 1 Muharrem 1030 ile 29 Zilhicce 1030 tarihleri arasında geneli din hizmetlerinde görevli, çalışanların maaşları yevmiye ölçütü ile belirlenmiş ve kayıtlarda hem yevmiyeleri hem de toplamları verilmiştir. Kayıtlarda ilk olarak Hatib Mehmed Efendi'nin ücreti yer almış ve günlüğü 8 (akçe)'den toplam 2.880 (akçe) ödeme yapılmıştır. Kayıtlarda devam eden cemaat maaşları şu şekilde sıralanmıştır; vakitlerde (namaz vakti) salavat getiren Mustafa Çelebi'nin günlüğü 5 (akçe), maaş toplamı ise 1800 (akçe), İmam Mustafa Efendi'nin günlüğü 6 (akçe)'den 2.160 (akçe)dir. Kayıtların devam eden kısmında salavat getiren Mustafa Çelebi ismi geçmekte ve bu çalışana da günlüğü 5 (akçe) ve toplam ücreti 1800 (akçe) olarak kayıtlanmıştır. Mahsen sorumlusu/başı (Ser-mahzen) ve Öşür hazinesi sorumlusu olan Sinan Çelebi'ye ise günlük 7 (akçe)'den, toplam 2.520 (akçe) ödeme yapılmıştır. Din görevlisi pozisyonunda olan Yasin-i Şerif, Amme ve Tebareke okuyan Şeyh Mustafa Efendi'nin yevmiyesi 9 (akçe) olup, toplam yıllık ödemesi 3240 (akçe)'dir. Kütüphaneci (hafız-ı kütüb) olan Mustafa Efendi'nin günlüğü 3 (akçe) ve yıllık maaşı 1080 (akçe) olarak kayıtlanmıştır.

Belgeden, hafız olan Ömer Çelebi, Mehmed Çelebi, Mustafa Efendi ve Hasan Çelebi'ye günlük 3'er (akçe) ve yıllık 1080 (akçe) maaş ödemesi yapıldığı anlaşılmaktadır. Muallim Muharrem Efendi'nin maaşının günlüğü 5 (akçe) olup, yıllığı 1800 (akçe) olarak kayıtlanmıştır. Mektep Halifesi Hasan Çelebi'nin maaşının günlüğü 2 (akçe)'den 720 akçe'ye karşılık bulurken, vakıfta görevli müezzinler Mehmed ve Mustafa Çelebi'nin günlüğü 4 (akçe), yıllık maaşları ise 1.440 (akçe)'dir. Salâ (selâ) okuyanların halifesi Emrah'ın maaş ödemesinin günlüğü 1 (akçe), yıllığı ise 360 (akçe) olurken, Na'at-han (Peygambere övgü şiirleri okuyan) Mahmud Çelebi'nin günlüğü 3 (akçe) ve yıllık maaş toplamı 1080 (akçe) olmuştur. Muarrif (Cami ve tekkelerde hayır sahiplerinin adlarını sayan ve dua eden müezzin veya derviş) Mahmed Çelebi'nin günlük yevmiyesi 2 (akçe) ve yıllık maaşı 720 (akçe) olarak kayıt altına alınırken, Noktacı (nöbetçi) Derviş'in yevmiyesi 1 (akçe), yıllığı 360 (akçe) olarak kayıt altına alınmıştır. Diğer yandan Kayyum Bilal ve Cami-i Şerif Kayyumu Mehmed olarak kayıtlara geçen din görevlilerinin günlük ücretleri 3'er (akçe)'den yıllık maaşlarının toplamı 1080 (akçe) olmuştur. Kandil yakan görevlinin yevmiyesi 3 (akçe), yıllık maaş toplamı 1080 (akçe) akçe olurken, tamirci Piri'nin yevmiyesi ise 4 (akçe) yevmiyeden, yıllık 1.440 (akçe) olarak kayıtlanmıştır. Şadırvâni Mehmed'in günlüğü 2 (akçe)'den yıllığı 720 iken, Cami-i şerif kapıcıları ve çocukların yardımcıları olan Bilal ve Mehmed'in günlük yevmiyeleri 3 (akçe)den, yıllık maaş toplamı 1080 (akçe) olarak kayıtlanmıştır. Vakıf hizmetlerinde misafir, müezzin ve hafızın da görev aldığı ve bunların yevmiyelerinin 2 (akçe) ve yıllık maaşlarının 720 (akçe) olduğu anlaşılmaktadır. Sabah namazlarından önce minarelerde niyaz ilahilerini söyleyen Temcid-han Emir Efendi'nin yevmiyesi 3 (akçe) ve yıllık ücreti 1080 (akçe) olmuştur. Son olarak kayıtlarda Duaguy İbrahim Hızır ismiyle katılı çalışanın yevmiyesi 1 (akçe) ve yıllığı 360 (akçe) olarak yer almıştır.

Belgenin devam eden bölümünde “*Be-cihet-i Mevacib-i Cemaat-i İmaret 34200*” kaydı ile imaret çalışanlarına ait maaşlara ait giderlerin 34.200 (akçe) olduğundan bahsedilmiştir. Aşağıdaki Tablo 5'te vakıfta görev alan idari ve mutfak personellerine ait maaş ödemeleri verilmiştir.

Tablo 5: İmaret Çalışanlarının Maaşları

Gider yeri	Günlük	Tutar
Mevacib-i sinan çelebi elfâz an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 10	3600
Mevacib-i ali çelebi el-katib an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 12	4320
Mevacib-i mehmed efendi katib-i kilaran gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 3	1080
Mevacib-i el-hac hüseyin şeyh-i matbah an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 8	2880
Mevacib-i mustafa vekilharcan gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 4	1440
Mevacib-i veli cabi-i saray an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 5	1800
Mevacib-i el-hac hasan kilari an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 4	1440

Tablo 5'in Devamı: İmaret Çalışanlarının Maaşları

Mevacib-i salih bevab-ı bezzâzistan an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 2	720
Mevacib-i hüseyin habbâz an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 3	1080
Mevacib-i ibrahim habbâz an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 3	1080
Mevacib-i ömer şakird-i habbâz an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 1	360
Mevacib-i hüsvrev şakird-i habbâz an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 1	360
Mevacib-i kara ali el-tabbahan gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 3	1080
Mevacib-i osman et-tabbah an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 3	1080
Mevacib-i mehmed şakird-i tabbahan gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 1	360
Mevacib-i salih şakird-i tabbah an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 1	360
Mevacib-i mustafa anbarî an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 3	1080
Mevacib-i el-hac hüseyin nakîb an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 2	720
Mevacib-i osman nakîb an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 2	720
Mevacib-i ibrahim nakîb an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 2	720
Mevacib-i mustafa bevab-ı imaret an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 2	720
Mevacib-i hüseyin farraşi an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 2	720
Mevacib-i hasan farraşi an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 2	720
Mevacib-i hasan ahuri an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 2	720
Mevacib-i salih saatci an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 3	1080
Mevacib-i mustafa gendüm-gûy? An gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 2	720
Mevacib-i hademe-i galburi an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 1	360
Mevacib-i mehmed hammal-ı gûşt an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 1	360
Mevacib-i ibrahim meremmati an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 3	1080
Mevacib-i ibrahim hızır farraşi-ikenîf an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 1	360
Mevacib-i bivengi? Asiyabî an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 3	1080

Kaynak: BOA, TS.MA.d, 360.

Kayıtlara göre 1 Muharrem 1030 - 29 Zilhicce 1030 tarihleri arasında vakıfta görevli imaret çalışanlarının başında Elfâz Sinan Çelebi'nin maaşı gelmektedir. Bu çalışan günlük 10 (akçe) gibi yüksek bir tutarla görev almakta ve yıllık maaş toplamı da 3600 (akçe)'ye denk gelmektedir. Çalışanlar arasında biri katib diğeri kiler kâtibi olarak pozisyonlandırılan muhasebecilerden katib Ali Çelebi'ye 12 (akçe), yıllık 4320 (akçe) kiler kâtibi Mehmed Efendi'ye ise günlük 3 (akçe) ve yıllık 1080 (akçe) ödeme yapılmaktadır. Mutfak şefi pozisyonunda olan El-hac Hüseyin'in günlük ödemesi 8 (akçe) ve yıllık ödemesi ise 2880 (akçe)'dir. Harc vekili Mustafa'nın yevmiyesi 4 (akçe) ve yıllık ödemesi 1440 (akçe)'dir. Kira gelirlerini toplayan tahsildar olan Veli'nin yevmiyesi 5 (akçe) ve yıllık maaşı 1800 (akçe)'dir. Kilerci El-hac Hasan'ın yevmiyesi 4 akçe ve yıllık maaş ödemesi, 1440 (akçe) olarak kayıtlanmıştır. Çarşı kapıcısı olan Salih'in yevmiyesi 2 (akçe) ve yıllık toplam maaşı ise 720 (akçe) olmuştur. Ekme yapma işlerinde görevli Hüseyin, İbrahim, Ömer ve Hüsrev'in yevmiyeleri 3 (akçe) ve yıllık ödemeleri 1080 (akçe) olarak kayıtlanmıştır. Diğer yandan kurumda aşçı olarak çalışan Kara Ali ve Osman'ın yevmiyeleri 3'er (akçe) ve yıllık ödemeleri 1080 (akçe) iken, aşçı yardımcısı (öğrenci) pozisyonunda görev alan Mehmed ve Salih'in günlük ödemeleri 1'er (akçe) ve yıllık ödemeleri 360 (akçe)'dir. Anbarcı Mustafa'nın günlük ödemesi 3 (akçe) ve yıllık ödemesi 1080 (akçe) olarak kayıt altına alınmıştır. Şeyh yardımcısı, derviş olan El-hac Hüseyin günlük 2 (akçe) ve yıllık 720 (akçe) ücret alırken, diğer derviş ve/veya dede olan Osman ve İbrahim'in yevmiyeleri 2 (akçe) ve yıllık maaş toplamları 720 (akçe)'dir. İmaret kapıcısı olan Mustafa, süpürge işlerini yapan Hüseyin ve Hasan ile ahırcı Hasan günlük 2 (akçe) ve yıllık 720 (akçe) maaş almaktaydılar. Saatçi Salih'in günlük ödemesi 3 (akçe) ve yıllık ödemesi 1080 (akçe) iken buğdaycı Mustafa'nın yevmiyesi 2 (akçe) ve yıllık maaşı 720 (akçe) olarak kayıtlanmıştır. Galburi hademesi ve et hamalı Mehmed'in ödemeleri günlük 1 (akçe)'den yıllık 360 (akçe)'dir. Tamirci İbrahim'in maaşı günlük 3 (akçe)'den yıllık 1080 (akçe) iken, tuvalet temizliğini yapan İbrahim Hızır'ın ise ödemesi 1 (akçe)'den yıllık 360 (akçe) olarak gerçekleşmiştir. Değirmen işlerinde görevli çalışana günlük 3 (akçe) ve yıllık 1080 (akçe) ödeme yapılmıştır. Belgenin devam eden kısmında “*Be-cihet-i mevacib-i Türbe-nişin 7920*” ifadesi ile vakıf türbesinde görevli olanlara 7.920 (akçe) maaş masrafı yapıldığı kayıt altına alınmıştır.

Aşağıdaki tablo 6'da vakıf türbesinde görev yapanlara ödenen ücretleri göstermektedir.

Tablo 6: Vakıf Türbesinde Görevli Olanlara Ödenen Maaşlar

Görevliler	Günlük	Tutar
Mevacib-i el-hac derviş türbedar an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 5	1800
Mevacib-i veli türbedar an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 5	1800
Mevacib-i mehmed hıızırzade? Türbedar gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm	1800
Mevacib-i el-hac hasan türbedar an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 5	1800
Mevacib-i ali farraşi-i türbe an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 2	720

Kaynak: BOA, TS.MA.d, 360.

Tablo 6'ya göre türbeniğin olarak kayıt altına alınan 4 personelden üçünün ücretleri eşittir. Kayıtlara göre türbedar el-hac derviş'in, türbedar veli'nin, türbedar mehmed hıızırzade'nin? Vetürbedar el-hac hasan'ın günlük aldıkları ücret 5'er (akçe), yıllık maaşları ise 1800'er (akçe) olup, türbenin temizlik işlerine bakan süpürgecisi ise günlük 2 (akçe) ve yıllık 720 (akçe) maaş almakta idi. Belgenin devam eden kayıtlarında "*be-cihet-i mevacic-i cemaat-icâbiyyûn 7200*" ifadesi ile vakıfta akar gelirlerini tahsil eden kimselerin maaş giderleri 7200 (akçe) olduğu belirtilmiştir.

Aşağıdaki tablo 7'de vakıf tahsildarlarının günlük ve yıllık ücretleri gösterilmektedir.

Tablo 7: Cabilerin Maaşları

Cabilere ödemeler	Günlük	Tutar
Mevacic-i musli kethüda cabi-i çiftlik-i kursad-ayna? An gurre-imuharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 5	1800
Mevacic-i musli kethüda cabi-i çiftlik-i yumriye? An gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 5	1800
Mevacic-i ahmed kethüda cabi-i çiftlik-i ayvaluca? An gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 5	1800
Mevacic-i hasan kethüda cabi-i çiftlik-i kuzuluk? An gurre-i muharremü'l-haram sene 1030 ila gaye-i zilhicce sene-i mezbure	Fi yevm 5	1800
Toplam		7200

Kaynak: BOA, TS.MA.d, 360.

Kayıtlara göre 4 olan tahsildarlar ve ücretleri "kurşad ayna çiftliği gelirlerinin tahsildarı musli kethüda'nın, yurmiye çiftliği gelirlerinin tahsildarı musli kethüda'nın, ayvaluca çiftliği gelirlerinin tahsildarı ahmed kethüda'nın ve kuzucuk çiftliği gelirlerinin tahsildarı hasan kethüda'nın günlük ücretleri 5 (akçe), iken yıllık maaş toplamları 1800 (akçe)" olarak gerçekleşmiştir.

Diğer mahallerdeki zemin mukataaları için harcanan tutar olarak kayıtlanan 880 (akçe)'dir. Bu ifade belgede "*be-cihet-i ihracat bera-yı mukataat-ı zeminve mahall-i saire an vacib-i sene 1030, 880*" şeklinde gösterilmiştir.

Aşağıdaki tablo 8'de vakfa ait mülklerle ilgili harcamalar gösterilmiştir.

Tablo 8: Çeşitli Mülk Harcamaları

Harcama kalemleri	Tutar
Be-cihet-i maktû-ı zemin ve dekakin-i vakıf an rehin-i vakf-ı el-hac hamza an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030	400
Be-cihet-i maktû-ı zeminbera-yı dekakin vakıf an rehin-i hamza? Zade'it-tarihi'l-mezbur	220
Be-cihet-i maktû-ı zemin-i bera-yı anbar-ı hîme an zemin-i vakf-ı ayas paşa el-merhum an vacib-i sene 1030	40
Be-cihet-i ihracat maktû-ı zemin der kurb-ı cami-i iskender kethüda an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030	25
Be-cihet-i ihracat maktû-ı zemin-i vakf-ı elhac hamza, bera-yı bekâ-yıbezazistan an gurre-i muharremü'l-haram sene 1030	200
Toplam	885

Kaynak: BOA, TS.MA.d, 360.

Bu harcamalar sırasıyla, Hacı hamza vakfı bünyesindeki mevcut zemin ve dükkânlara harcanan tutar, 400 (akçe), Hamzazade mülkünde bulunan yer ve dükkânların giderleri 220 (akçe), Ayas Paşa Vakfı mülklerinden odun ambarı için ayrılan yerin masrafı 40 (akçe), İskender Kethüda Camii yakınlarındaki yerin bahasının tespiti için yapılan masraflar 25 (akçe) ve son olarak, çarşı için El-hac Hamza vakfı mülküne yapılan masraflar 200 (akçe) şeklindedir.

Belgede “*Be-cihet-i ihracat-ı mübayaat berâ-yı matbah ve kilar ve anbar ve gayrihu an yed-i vekil-i harç an vacib-i sene 1030, 263972*” ifadesi ile vakfın mutfak, kiler, anbar ve diğer harcamalar için harcama vekili tarafından satın alımların 1030 yılı için icmalinin 263.972 (akçe) olduğu kayıtlanmıştır.

Aşağıdaki tablo 9’da vakfa ait mutfak, kiler ve anbar harcamaları görülmektedir.

Tablo 9: Mutfak Kiler Anbara Yapılan Harcamalar⁵

Malzeme adı	Ölçü birimi	Miktar	Tutar (akçe)
Be-cihet-i baha-yı gendüm	Kile	420,5	165734
Be-cihet-i baha-yı piriç	Kile	434	43810
Be-cihet-i baha-yı revgan-ı sade	Okka ⁵	1141	25967
Be-cihet-i baha-yı asel	Okka	1365	16193
Be-cihet-i baha-yı revgan-ı zeyt	Okka	77	1615
Be-cihet-i baha-yı revgan-ı çerağ	Okka	39,5	411
Be-cihet-i baha-yı nemek	Okka	2729,5	6832
Be-cihet-i baha-yı revganı şem'-i	Aded (okka)	514 (27)	328
Toplam			260890

Kaynak: BOA, TS.MA.d, 360.

Tablo 9’a göre, yapılan harcamalar; 420,5 kile buğdaya 165.734 akçe, 434 kile pirince 43.710 akçe, 1.141 okkasade yağa 25.967 akçe, 1.365 okka bala 161.193 akçe, 77 okka zeytinyağına 1.615 akçe, 39,5 okka fitil yağına 411 akçe, 2.729,5 okka tuza 6.832 akçe, 514 adet mum için (27 okka) 328 akçe şeklinde sıralanmıştır. Tablodan ayrı olarak belgede devam eden kısımdaki kayıtlarda, “be-cihet-i baha-yı ihracat-ı aşura el-vaki fi 19 muharremü’l-haram sene 1030 545” 19 muharrem 1030 tarihinde aşura giderlerine 545 akçe, “be-cihet-i baha-yı ihracat-ı mevlid-i şerif el-vaki fi 12 şehri rebiyyülevvel sene 1030, 1946” 12 ra 1030 tarihinde mevlid-i şerif giderlerine 1946 akçe, “be-cihet-i baha-yı ihracat-ı ziyafet-i mir-i miran ve kuzât ber vech-i adet-i mukarrere, 591” beylerbeyi ve kadınlara âdet olduğu üzere sunulan yiyecekler için 591 akçe şeklinde harcandığı belirtilmektedir.

Devam eden kısımda “*be-cihet-i ihracat-ı müteferrik 63118*” ifadesi kayıt altına alınmış ve çeşitli harcamalar ile ilgili yapılan harcama kaleminin toplam tutarının 63.118 akçe olduğundan söz edilmiştir.

⁵ Belgede vakıyye olarak kayıtlanmasına rağmen ölçü birliği sağlamak adına tamamı okka olarak değiştirilmiştir.

Aşağıdaki tablo 10'da, vakıfta kullanılan çeşitli malzemelerin satın alımı sonucu katlanılan giderler gösterilmektedir.

Tablo 10: Çeşitli Harcamalar

Harcama kalemleri	Ölçü birimi	Miktar	Tutar
Be-cihet-i baha-yı kurşun	Vukıyye	1403	7716,5
Be-cihet-ibaha-yı hatab	Kulaç	135	28695
Be-cihet-i ihracat-ı kalay ve neşâd-ı rumiye?beray-i avane-i matbah el-vaki fi evail-i ramazan-ı şerif fi't-tarihi'l-mezbur			912
Be-ciheti-i ihracat-ı libas-ı fukara der id-ı mübarek fi't-tarihi'l-mazbur			1762
Be-cihet-i ihracat-ı dülbend bera-yı vakıf el-merhum fi't-tarihi'l-minh			196
Be-cihet-i ihracat-ı күnk	Aded	800	148
Be-cihet-i keçe-i hamam	Aded	8	400
Be-cihet-i ihracat-ı çuval ve süpürge ma'a kürek ve kalbur ve tahra			168
Be-cihet-i ihracat-ı müteferrik fi't-tarihi'l-minh			9333
Be-cihet-i ihracat-ı meremmat ve yapu-yı mütenevvia fi't-tarihi'l-mezbur			13788
Toplam			63.118,5

Kaynak: BOA, TS.MA.d, 360.

Tablo 10'a göre, vakıfta kullanılan çeşitli malzemelerin satın alımı sonucu katlanılan giderleri göstermektedir. Çeşitli harcamalar kalemi altında günlük kullanılan malzeme satın alımından, vakfın sosyal sorumluluğunun beraberinde getirdiği amacı doğrultusunda yapılan hayır işlerinin bazı harcamalarına yer verilmiştir. Yapılan harcamalar arasında 1403 okka kurşun 7.716,5 akçe, 135 kulaç odun 28.695 akçe, 800 adet suyolları için su borusuna (künk) 148 akçe, 8 adet hamam keçesine 400 akçe yer almıştır. Ayrıca mutfak çalışanlarının kullanımı için kalay ve neşad-ı rumiye (?) Bedeli olarak 912 (akçe) bayramda fukaraya verilmek üzere temin edilen elbiseler için 1.762 (akçe), Hüsrev Bey Vakfı için alınan tülbente 196 (akçe), çuval, süpürge, kürek, kalbur, tahra için 168 (akçe), çeşitli tamir ve yapı masraflarına 17.788 (akçe) ve bunların hiçbirine dahil olmayan diğer çeşitli harcamalara da 9.333 (akçe) ödenmiştir.

Belgenin devam eden bölümde “*El-bakîyyebera-yı mühimmat ve ihracat-ı muhasebe an vacib-i sene 1031, 252804*” ifadesi ile vakıf muhasebesine göre mühimmat harcamaları sonrasında kalan bakiyenin 252.804 (akçe) olduğu ve bu tutarın 1031 senesine aktarıldığından bahsetmektedir. Ayrıca muhasebeci (kâtip-yazıcı) “*Nassü'l-baki kayd olunan iki yüz elli iki bin sekiz yüz dört akçe bi't-tamam 1031 muhasebesinde mastur ve mukayyed bulunur*” anlatımında da bahsi geçen iki yüz elli iki bin sekiz yüz dört akçenin 1031 yılı muhasebesine kayıt olduğundan söz etmiştir.

“*Muhasebe-i Kilar ki, der-bala bi-cümletihî me'kûlât ve gayrı harîd-şod an vacib-i sene 1030 ma'a bakıyye-i muhasebe-i maziyye an vacib-i sene 1029*” kaydı ile de aşağıda gösterilen bütün yiyecek ve diğer satın alınan 1029-1030 seneleri için kiler muhasebesini gösterdiği belirtilmiştir. İlk olarak “*Asl-ı Güşte-i me'kûlât ve gayrihu ma'a bakıyye-i muhâsebe-i maziyye*” ile geçen seneden devreden bakiyelerle birlikte yemeklik malzeme ve diğer miktarları da gösterilmiştir.

Aşağıdaki tablo 11’de, vakıf bünyesinde yemek üretilen kısımdaki 1029 yılından devreden ve 1030 yılında satın alınan ve iki yılın sonunda mevcut hale gelen malzemelerin miktarsal icmali verilmiştir.

Tablo 11: Mutfak Malzemelerinin 1029, 1030 ve 1031 Yıllarının Muhasebe Kayıtları⁶

Malzeme	Ölçü Birimi	1029 (Devir)	1030	1029-1030	1030	1031 (Devir)
		Miktar	Miktar	Toplam	Kullanım	Kalan
Erz	Kile	350	434	784	685,5	98,5
Gendüm	Kile ⁶	L 44,5	420,5	465		39
Revgan-ı sade	Okka	388	1141	1529	-	148
Asel	Vukiyye	114,5	1365	1479,5	1400	79,5
Revgan-ı Zeyt	Vukiyye	255,5	77,5	333	112,5	220,5
Nemek	Vukiyye	31	2729,5	2760,5	2088	672,5
Şem'-i Asel	Vukiyye			53	112,5	(-59,5)
Şem'-i revgan	Aded	2	1223	1225	1170	(55)
Hatab	Kulaç		125	125	-	-
Revgan-ı Çerağ	Vukiyye	5,5	39,5	45	45	0

Kaynak: BOA, TS.MA.d, 360.

Bu icmale göre, 1029 yılından pirinç 350 kile, buğday 44,5 kile, sadeyağ 388 okka, bal 114,5 okka, zeytinyağı 255,5 okka, tuz 31 okka, yağ mumu 2 adet ve çıra yağı 5,5 okka 1030 yılına devretmiştir. 1030 yılında vakıf varlıkları arasına, 434 kile pirinç, 420,5 kile buğday, 1.141 okka sadeyağ, 1.365 okka bal, 77,5 okka zeytinyağı, 2.729,5 okka tuz, 1.223 adet yağ mumu, 39,5 okka çıra yağı, 125 kulaç odun dahil edilmiştir. 1029 yılından devreden ve 1030 yılında alınanlarla birlikte kilerdeki malzemelerin toplamı pirinç 784 kile, buğday 456 kile, sadeyağ 1.529 okka, bal 1.479,5 okka, zeytinyağı 333 okka, tuz 2.769,5 okka, bal mumu 53 okka, yağ mumu 1.225 adet, odun 125 kulaç, çıra yağı 45 okkaya ulaşmıştır. Buradaki icmale göre bal mumu ne 1029 yılından ne de 1030 yılında satın alma sonucu kilere girmemiştir. Muhtemel odur ki ya 1028 yılından gelen bir malzeme ya da her iki yıl içinde unutulmuş bir malzeme türüdür.

Belgenin devam eden kısmında malzemelerin kullanım yerleri gösterilmiş ve bunun için “*Vuzia min zalik*” ifadesi ile giderler kalemi olarak kayıtlanmıştır. Bu kalemler de kendi içlerinde sınıflandırılmış ve ilk olarak “*El-ihracat-ı Güşte-i me'kulat*” yemeklik malzeme gideri adı altında sınıflandırılmıştır.

⁶ Belgede keyl olarak kayıtlanmasına rağmen çalışmada ölçü birliği olması adına kile olarak değiştirilmiştir.

Aşağıdaki tablo 12’de, vakfın mutfak için alınan malzemelerinin nerelerde ve hangi amaç için kullanıldığı gösterilmiştir.

Tablo 12: Mutfak Malzemelerinin Tüketim Yerlerinin Muhasebe Kayıtları

Malzeme adı	Kullanım yeri	Ölçü birimi	Miktar	Toplam kullanım
Erz	Bera-yı şorba-ı sabah piring	Kile	207	685,5
	Bera-yı lebene –i misafirin piring		44,5	
	Bera-yı molla ve misafirin piring		14	
	Bera-yı dane ve zerde? Der leyalı-i cum’âhâ ve ramazan-ı şerif fi’t-tarihi’l-m. Piring		411	
	Bera-yı ziyafet-i mir-i miran ve kuzât piring		5,5	
	Bera-yı mevlid-ı şerif piring		2,5	
	Bera-yı aşura piring		1	
Be-cihet-i ihracat-ı revgan-ı sade an vacib-i sene 1030	Bera-yı şorba fi’t-tarih, revgan-ı sade	Okka	504	1381
	Bera-yı lebene-imisafirin, revgan-ı sade		90	
	Bera-yı molla ve misafirin, revgan-ı sade		231	
	Bera-yı zerde? Der leyalı-i cum’âhâ ve ramazan-ı şerif fi’t-tarihi’l-m. Revgan-ı sade		546	
	Bera-yı ziyafet, revgan-ı sade		4	
	Bera-yı mevlid-ı şerif, revgan-ı sade		5	
	Bera-yı aşura, revgan-ı sade		1	
Be-cihet-i ihracat-ı asel	Bera-yı zerde?der leyalı-i cum’âhâ ve ramazan-ı şerif fi’t-tarihi’l-mezbur, asel	Vukıyye	1284	1400
	Bera-yı aşura fi’t-tarihi’l-mezbur asel		25	
	Bera-yı mevlid-i’n-nebi fi’t-tarihi’l-mezbur, asel		83	
	Bera-yı ziyafet ber vech-i adet-i mukarrere? Fi’t-tarihi’l-mezbur, asel		8	
Be-cihet-i ihracat-ı nemek an vacib-i sene 1030	Nemek vukıyye	Vukıyye	2088	2088
Be-cihet-i ihracat-ı revgan-ı zeyt an vacib-i sene 1030			112,5	112,5
Be-cihet-i ihracat-ı şem’i revgan an vacib-i sene 1030	Bera-yı misafirin ve kubbe-i cami-i şerifşem’i revgan	Aded	461	1170
	Bera-yı fırın der yed-i habbâzânşem’i revgan		361	
	Bera-yı matbah der yed-i aşçıyan şem’i revgan		348	
Be-cihet-i ihracat bi’d-dakık ve gendüm an vacib-i sene 1030	Bera-yı şorba-yı sabah, gendüm	Kile	47 mah 8	426
	Bera-yı şorba-yı ahşam, gendüm		81	
	Bera-yı [belge eksik], gendüm		378	
	Bera-yı fûruht? Peksimet-i gendüm		20	
Be-cihet-i ihracat-ı revgan-ı çerağ sene 1030		Vukıyye		45

Kaynak: BOA, TS.MA.d, 360.

Tablo 12'ye göre vakfın 1030 senesi için toplam pirinç kullanımı 785,5 kile olarak kayıtlanmıştır. Bu pirinçlerin 207 kilesi sabah çorbası için, 44,5 kilesi misafirlere lebene yapımında, 114 kilesi molla ve misafirler için, 411 kilesi Cuma ve Ramazan gecelerinde dane? Ve zerde yapımı için, 5,5 kilesi beylerbeyi ve kadınlara verilen yemekler için, 2,5 kilesi mevlid-i şerif için, 1 kilesi de aşura için kullanılmıştır.

Mezkûr senede sadeyağ kullanımı 1381 okka olarak gerçekleşmiştir. Bu kullanım miktarları, çorba için 504 okka, misafirlere verilen lebene için 90 okka, molla ve misafirler için 231 okka, Cuma ve Ramazan gecelerinde verilen zerde için 546 okka, ziyafet için 4 okka, Mevlid-i Şerif için 5 okka, aşura için ise 1 okkadır. Kullanılan bal miktarının toplamı 1400 okka olup, bunun 1284 okkası Cuma ve Ramazan gecelerinde verilen zerde için, 25 okkası aşura için, 83 okkası Mevlid-i Nebi için, 8 okkası da âdet olduğu üzere verilen ziyafet için kullanılmıştır.

1030 senesinin tuz kullanım miktarı tek kalemde gösterilmiş ve toplamda 2.088 okka olarak kayıtlanmıştır. Yine aynı şekilde 1030 senesi zeytinyağının kullanımını da tek kalem ve toplam şeklinde gösterilmiş olup, kayıtlara geçen tutar 112,5 okkadır. Aynı yıl içerisinde kullanılan mumların toplamı da 1.170 adet olup, bunların 461 adedi misafirler ve cami-i şerif kubbesinde, 361 adedi fırında bulunan ekmekçiler, 348 adedi ise mutfakta bulunan aşçılar için kullanılmıştır. 1030 senesi için kullanılan un ve buğday miktarlarının kaydında toplam kullanım miktarı boş bırakılmış, sadece 426 okka (muhtemeden) kullanılan un miktarı kayıtlanmıştır. Bu kayıt altına alınan buğday miktarları, sabah çorbası için 47 kile, akşam çorbası için 81 kile, (belge eksik) ...buğday 378 kile, (satmak için?) Buğday peksimetisi için 20 kile. Aynı yıl içinde çıra yağı olarak geçen malzemeden 45 okka kullanılmıştır.

Belgenin son kısmında ise pirinçten 6 kile daha ilave olarak kullanıldığı ve geriye 92,5 kile kaldığı belirtilmiştir. Dönem sonunda pirinçten başka, buğdaydan 39 kile, sadeyağdan 148 okka, baldan 79,5 okka, zeytinyağından 220,5 okka ve tuzdan 672,5 okka kilerde bir sonraki yıla devredecek miktarlar olarak kayıtlanmıştır.

Belgenin sonunda kapanış mahiyetindeki kayıta “(...) ve (...) *Be-marifeti min Hurrire el-fakirü'l-ileyhi? Abdülvahab bin Mustafa el-kadı-nemekahu sarayü'l-mahrusa uffiyeh-anhuma*” ifadesi yer almaktadır.

Belgenin en sonunda “*Abdülvahab bin Mustafa*” adlı kişinin mührü bulunmakta olup görevine dair yazı okunamadığı gibi vakfın denetimine de bakan görevli olma ihtimali güçlüdür.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Öncelikle belgede bazı hesap tutarsızlıklarının olduğu tespit edilmiştir. Bu tutarsızlıklardan birincisi 1030 yılının gelirlerinin toplan tutarının 476172 (akçe) olarak verilmesine rağmen gelir kalemlerinin toplamının 467372 (akçe) olmasıdır. Bu iki tutar arasındaki 8.800 (akçe)'lik farkın nedeni mevcut belgeden tespit edilememiş ve tarafımızdan toplama hatası olduğu görüşü ağırlık kazanmıştır. Yine benzer şekilde vakıf cemaatine ödenen 1030

senesi personel ücretlerinin toplamında da tutarsızlık bulunmaktadır. Belgenin toplam hanesinde ödenen ücretlerin 37.440 (akçe) olması gerektiği kayıtlanmışken, mezkûr cemaate ödenen personel ücreti kalemleri ise 37080 (akçe) olmuştur. Belgenin üçüncü varağında yer alan başka bir toplam hatası da çeşitli mülk harcamalarında bulunmaktadır. Toplam hanesi 880 (akçe) olarak kayıtlanmışken, harcama kalemlerinin toplamı 885 (akçe) olarak kayıt altına alınmış ve harcama kalemleri yekününde buradan kaynaklı 5 (akçe)'lik bir fazlalık ortaya çıkmıştır. Belgenin yine aynı varağında yer alan çeşitli harcamalar adı altında yer alan toplamda 63118 (akçe) tutarı yer alırken, çeşitli kalemler toplandığında ise 63118,5 (akçe) olmuştur. Buradaki fark ise ilk sırada yer alan kurşun bedelindeki yarım akçelik tutarın toplamda dikkate alınmamasından kaynaklanmıştır. Ancak bütün bu maddi tutarsızlıklar değerlendirilirken, dönemin teknolojik gelişmişliği ve yapılan muhasebe kayıtlarının bir yıl gibi uzun bir dönemi kapsadığının düşünülmesi gözönünde bulundurulması gereken önemli bir husus olarak değerlendirilmelidir.

Bahsedilen hesap hataları gözardı edildiğinde (belge verilerine göre) 1030 yılı vakfın varlıklarının toplamı 1.263.912 (akçe)'dir. Bu maddi duran varlıklarının belge açıklamasına göre, %48,3'ü (611.552 akçe) gelir getirmeyen mallardan, %49,4'ü (625.360 akçe) gelir getiren mallardan ve %0,3'ü (27.000 akçe) ise emlaklardan oluşmaktadır. Bu malların tamamı bir önceki yıldan gelen (tahminen) maddi duran varlık niteliği taşımaktadır. Bilançonun hazırlandığı yıldaki gelirlerinin toplamı ise 476.712 (akçe), ve önceki yıllardan aktarılan 715.106 (akçe) ile birlikte toplam bir sonraki yıla aktarılan tutarı 2.455.190 (akçe)'dir.

Kayıtlardan gelir getiren mallar kısmında 625360 (akçe)'lik bir tutar bulunurken, gelirler kısmındaki kalemler incelendiğinde toplamının 476.172 (akçe) olduğu anlaşılmaktadır. Buradan hareketle, 149.188 akçelik (belgede yer almıyor) malın kiraya verilip de bedelinin alınmadığı kısımda yer aldığını belirtmek yanlış olmayacaktır. Çünkü belgede bu gelirlerle ilgili malların dışında 1030 yılı ve önceki yıllardan aktarılan toplam alacakların 456.179 (akçe) olduğu kayıtlanmıştır. Bu alacak kalemlerinin kayıtlarının bazılarının tarihleri 1017 yılına kadar gerilere gittiği gibi, bazılarının tarihleri belirtilmediği için bu şekilde tahminlenmiştir.

Belgede yer alan giderlerin toplamı 481690 (akçe)'dir. Bu giderleri esas olarak 3 ana grupta toplamak mümkündür. Bunlardan birincisi çalışan (görevli) ücretleri, ikincisi, vakıf mutfak, kiler ve anbar harcamaları ve üçüncüsü ise çeşitli diğer harcamalardan oluşmaktadır. Çalışan maaşlarının toplamı 153.720 (akçe)'dir. Bu ücret ödemelerinin % 43,6'sı (66.960 akçe), vakıf personeline, % 24,4'ü (37.440 akçe) mezkûr cemaate, % 22,3'ü (34.200 akçe) imaret çalışanlarına, % 5,1'i (7.920 akçe) vakıf türbesinde çalışanlarına, % 4,6'sı ise (7.200 akçe), cabilere yapılmıştır. Toplam giderler içinde çalışan maaşlarının payı ise % 31,9'dur (153.720 akçe). İkinci gider kalemi olan mutfak, kiler ve anbar harcamalarının toplamı 263.972 (akçe) ve bu tutarın toplam içindeki payı ise % 54,8'dir. Son olarak diğer harcamalar kaleminin toplamı 63998 (akçe) ve bu gider kaleminin toplam içindeki payı ise % 13,3'tür. Bütün bu gider kalemleri içinde vakfın imaretinin giderlerinin en yüksek paya sahip olduğu tespit edilmiştir.

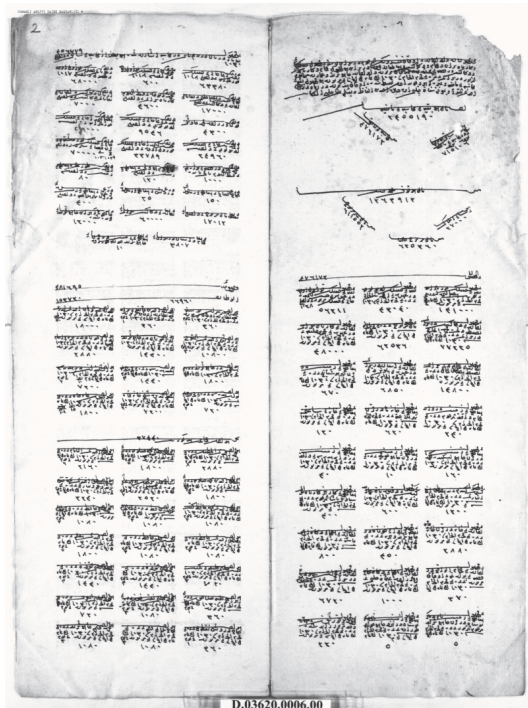
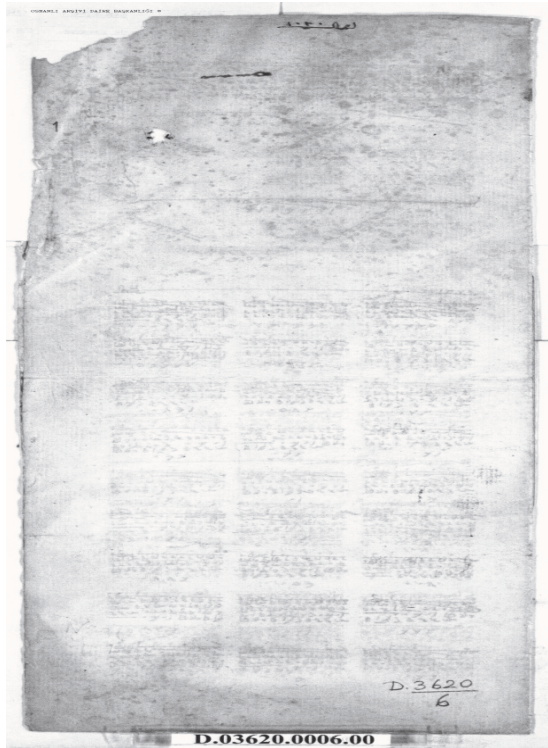
İnceleme konusu belgeye göre vakfın gelirlerinin giderlerini karşılama oranı, fiili olarak⁷ % 98,9 olarak tespit edilmiştir. Bunun anlamı, 1030 yılının (tahsil edilen) gelirlerinin giderlerini karşılamadığı, bir anlamda vakıf bütçesinin az da olsa açık verdiğiidir. Ortaya çıkan bütçe açığının ancak bir önceki yıldan devreden gelirlerden (varsa) karşılanabileceğini önceki yıllarda gelir fazlası yoksa gelecek yıllar gelirlerinden karşılanma ihtimalinin söz konusu olacağını söylemek mümkündür. Günümüz ekonomisinde de resmi veya özel kuruluşların sıkça karşılaştıkları bir durum olan bütçe açığı konusu, yüzyıllar önce de karşılaşılan bir durum olarak yaşandığı da bu çalışmanın dayanağı olan belgeden tespit edilmiştir.

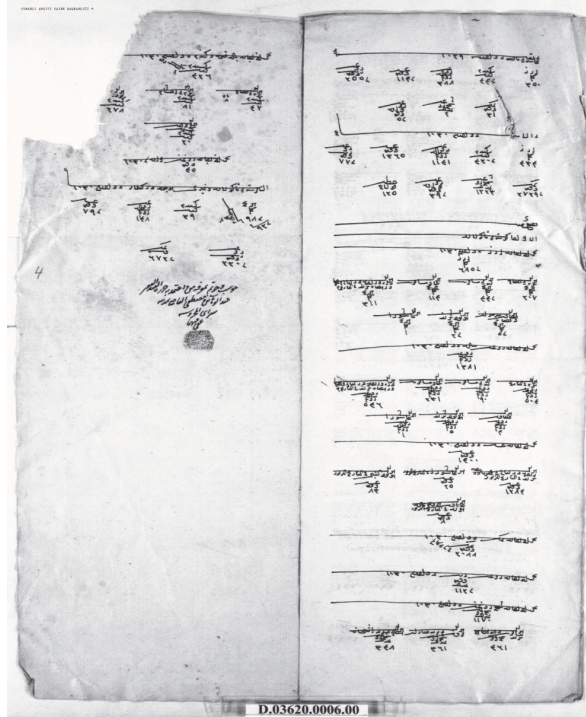
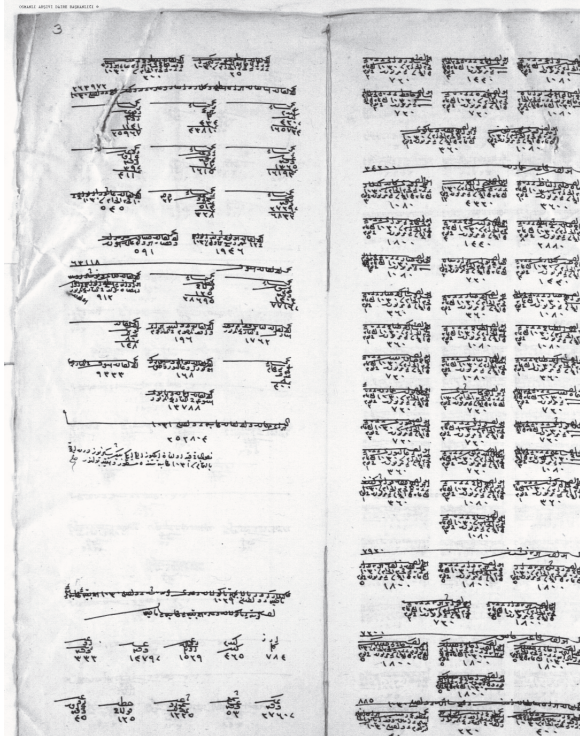
Çalışmada, Osmanlı Devleti vakfı olarak incelenen bu vakfın bütçesi, yapısal olarak kasa işlemleri ve kiler (mutfak) işlemleri olmak üzere iki kısımdan oluşmuştur. Bunlardan kasa işlemlerini gelir, gider ve bakiye olmak üzere üçe ayırdığı görülmüştür. Gelir işlemleri daha çok mukataa gelirlerinden oluşurken, gider işlemlerinde de personel maaş ödemelerinin (giderleri) ağırlık kazandığı tespit edilmiştir. Ayrıca, önceki yılların alacak kalanlarının kayıt altına alındığı da belgeden tespit edilmiştir. Gallat-ı muhasebe ismi ile anılan kiler muhasebesinde ise vakfın çeşitli zahirelerinin yıl içerisindeki tüketimi ile satın alımlarının gösterildiği tespit edilmiştir.

⁷ İçinde bulunulan yılda gerçekleşen alacaklar tespit edilemediği için hesaplamada alacaklar dahil edilmemiştir.

KAYNAKÇA

- Arslanboğa, K. (2015). Hatice Turhan Sultan Evkafı'nın H. 1111-12/1112-13 (M. 1700-1701/1701-1702) Tarihli Muhasebe Bilançoları, *Turkish Studies*, 32, 225-247.
- Barkan, Ö. L. (1962). Osmanlı İmparatorluğu'nda İmaret Sitelerinin Kuruluş ve İşleyişi Tarzına Dair Araştırmalar, *İktisat Fakültesi Mecmuası*, (23), 239-296.
- Barkan, Ö. L. (1971). Süleymaniye Cami ve İmaret Tesislerine Ait Yıllık Bir Muhasebe Bilançosu 993/994 (1585/1586), *Vakıflar Dergisi*, 9, 109-161.
- Bayır, Ö. (2012). Arşiv Belgelerine Göre Balkanlardaki Osmanlı Vakıfları, *Balkanlarda Osmanlı Vakıfları ve Eserleri Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 107.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, Gömlek No: 360, Fon Kodu: TS.MA.d.
- Devellioğlu, F. (2005). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Durmuş, M. A. Bektaş, İ. (2017). Osmanlı'da Muhasebe Usulü ve Vakıf Muhasebe Kayıtları Okuma Kılavuzu, *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 296-209.
- Eyice, S. (1996). Gazi Hüsrev Bey Külliyesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/gazi-husrev-bey-kulliyesi> (06.11.2019).
- Gazi Hüsrev Bey, www.bosnahersek.ba/gazi-husrev-bey/ (06.11.2019).
- Genç, M. (2015). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İSAM), C.31. www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=d310132, 14.12.2015.
- Güvemli, O. Güvemli, B. (2016). Osmanlı Kayıt Kültüründe Vakıf Muhasebesi ve Devlet Muhasebe Sistemi, *Vakıflar Dergisi*, 46, 9-21.
- Güvemli, O. vd., (2008). *Osmanlı İmparatorluğu'nda 500 Yıl Boyunca Kullanılan Muhasebe Yöntemi: Merdiven Yöntemi*, Ankara.
- Sırım, V. (2017). Bir Finansman Kaynağı Olarak Vakıflar: Osmanlı Örneği, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6, 173-188.
- Tabakoğlu, A. (2004). Klasik Dönem Osmanlı Vakıf Sistemi, *Cumhuriyetin 80. Yılında Uluslararası Vakıf Sempozyumu Kitabı*, Ankara.
- Taş, O. Oğuz & M. Ekici, C. (2014). Türk Vakıf Kültürünün Devamlılığının Dayanağı: Muhasebe, *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 7, 104-123.
- Orbay, K. (2004). Vakıf Muhasebe Defterlerinde Aynı Toplanan Tarımsal Gelirler ve Aynı Giderlerin Fiyatlandırılması ve Tarihsel Fiyatlar Endekslemeleri Konusunda, *Osmanlı Araştırmaları*, XXIV, 289-305.
- Oruç, H. (2012). Saray Bosna Vakıfları, *Balkanlarda Osmanlı Vakıfları ve Eserleri Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 107.
- Öztürk, M. (2014). 1861-1865 Dönemi Halep Vakıflarının Muhasebesi, *Turkish Studies*, (9)4, 951-966.

D.03620.0006.00